

UNDERGRADUATE STUDIES IN PHYSICAL EDUCATION IN STUDENTS' OPINION

Undergraduate studies in physical education

KRYSTYNA BUCHTA¹, TOMASZ LISICKI²

¹ *The Josef Pilsudski University of Physical Education in Warsaw, Faculty of Physical Education and Sport in Białą Podlaska, Department of Marketing and Statistics*

² *University of Zielona Góra, Chair of Physical Education*

Mailing address: Krystyna Buchta, Faculty of Physical Education and Sport, 2 Akademicka Street, 21-500 Białą Podlaska, tel.: +48 83 3428784, fax: +48 83 3428800, e-mail: krystyna.buchta@awf-bp.edu.pl

Abstract

Introduction. The aim of this study was to assess the effects of the undergraduate studies in physical education at the Academy of Physical Education and Sport (APE&S) in Gdańsk and Faculty of Physical Education and Sport (FPE&S) in Białą Podlaska of the Warsaw University of Physical Education (UPE). **Material and methods.** The study included a total of 247 last semester students of full-time education course. The paper uses a method of diagnostic survey with auditorium questionnaire technique. Referring to the provisions of the Bologna Declaration on the implementation of two-degree studies and based on students' opinions, research was conducted in form of comparative studies. Evaluation included circumstances of the choice of study, conditions of study, expectations of respondents to the education and degree of their implementation. **Results.** Subjects taking physical education studies are mainly motivated by interests. They hoped to gain knowledge and skills for further education and professional competence. They highly appreciated the degree of fulfilment of expectations in this regard. **Conclusions.** There was a large convergence of views presented by students of both universities on the education process and its outcomes.

Key words: Bologna process, physical education, undergraduate studies, expectations, education results

Introduction

With the signing of the Bologna Declaration by Poland, a number of activities related to the creation of the European Higher Education Area have been taken. The Bologna reform, among others, assumed development of a common European strategy allowing for creation of conditions for greater mobility of citizens, adaptation of the education system to labour market needs, improving the employment rate of graduates, and thus increasing the attractiveness and improving the competitiveness of higher education in Europe [1]. One of the system solutions aimed to achieve the assumed goals of the Bologna reform was the introduction of two-stage education model. First degree (undergraduate), known as *licentiate*, is intended to guarantee getting the appropriate level of knowledge and professional skills, allowing for work in any European company, or to continue education at the graduate level. The second

stage of education (graduate, master) is to develop and strengthen the professional competence, and to allow for the acquisition of knowledge to undertake e.g. PhD studies [2].

The transition from a uniform graduate studies model to a two-stage education system produces a number of discussions, and the positive aspects include, among others, greater flexibility allowing to complete education after the first degree and taking a job or to stop education for a while, and then continue it in the second degree. At the same time such a system is to encourage the mobility of students between the universities, as well as the majors, giving the possibility to transfer the existing attainments in the field of education from one country to another. It was assumed that increased mobility of students will influence the competence in the quality of education between the universities, which is an essential element in enhancing the

attractiveness and improvement of the competitive position of higher education in Europe [3, 4, 5, 6, 7].

Against the background of the Bologna settlements related to the implementation of multi-stage structure of education, the present study was aimed at evaluation of the progress and outcomes of undergraduate degree studies in physical education in Gdańsk APE&S and FPE&S of Warsaw UPE in Biała Podlaska.

The aim of the study was to discover the circumstances of the choice of study, expectations of respondents to the education and degree of their implementation, and evaluation of the conditions of study at surveyed universities.

Material and methods

The study covered a total of 247 last semester of full-time 1st degree students, majoring in physical education, including 112 from FPE&S of Warsaw UPE in Biała Podlaska and 135 students from APE&S in Gdańsk.

The study was conducted in the academic year 2008/2009. The empirical material was collected by the method of diagnostic survey with auditorium questionnaire technique.

Questionnaire addressed to students completing undergraduate studies contained a block of issues such as providing answers to the following questions:

1. What sources did the respondents use when looking for information about studying in UPE?
2. What factors have decided on taking physical education?
3. What expectations of the university and field of study did the respondent have and how do they assess their implementation?
4. How do respondents assess the conditions of studying?
5. What further educational and vocational plans do subjects completing their undergraduate studies have?

Based on feedback from students of both universities comparative analyses were performed, using t-Student's test and chi-square test (difference with significance level of $p < 0.05$ was taken as statistically significant).

Results

Characteristics of the subjects

Analysis of the collected material revealed the presence of significant differences in socio-demographic structure of the students from both universities. Among adolescents in Gdańsk APE&S, more often than it was reported in the tests on FPE&S in Biała Podlaska, there were women

(63% vs. 42%), urban dwellers (87% vs. 63%), persons declaring a good financial situation (50% vs. 37%), as well as working professionally at the time of study (24% vs. 9%). Respondents were also differentiated by the level of formal competence measured by the average study rating, and among the students of APE&S a higher percentage of good students was reported, with an average in the range of 4.1-4.5 (42% vs. 21%).

Background of choosing physical education

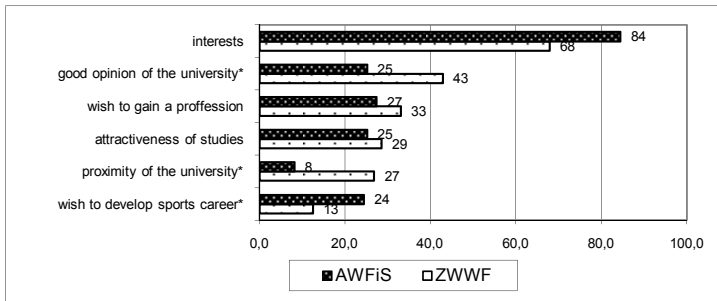
Selecting a university is a very important decision for a young man, in fact it affects the fate of his career and life. Knowledge of the circumstances and factors determining the choice of universities and educational direction is crucial also for the university, as it allows to effectively manage promotional activities, by acting indirectly on this process [8]. From this perspective, it was important to know e.g. sources of information about the college, which the respondents most commonly used.

Analyzing the responses of students, it should be noted that the dominant role was played by the opinions of friends, acquaintances, and most often such suggestions motivated students of FPE&S (77% vs. 62%). Less frequently they pointed to the Internet, as a primary source of data on education (30% APE&S students and 40% of FPE&S). In the case of nearly every third student university of Gdańsk, and just one in ten of the Biała Podlaska faculty, the Handbook of Studies was used (differences significant, $p < 0.05$). A similar, low percentage of respondents participated in events organized by the university Open Days.

Due to the fact that the competent and properly motivated choice decided on the course of study, and consequently about the "quality of a graduate", an attempt to understand the factors influencing the decisions of this kind in the choice of undergraduate degree in physical education was made.

The study results revealed that the selection of university and educational direction by the subjects depended on the combination of various factors, among which there dominated the interest in the subject of study, more often declared by the young people of APE&S (84% vs. 68%). Among the reasons for undertaking studies, an important factor indicated especially by students of FPE&S, was also the reputation of the university (43% vs. 25%). Only one in three studying in FPE&S and even slightly lower percentage of respondents from Gdańsk University, were guided in their selection by a desire to study the profession in line with the education major. In addition, every fourth respondent from APE&S and only every eighth student undertaking studies in FPE&S hoped to develop his own sports ca-

reer (difference statistically significant). The convenient location of university more often determined the choice of education for students from Biała Podlaska (27%) than that reported among the students of Gdańsk Academy (8%) (Fig. 1).

* - statistically relevant differences; $p < 0.05$

Figure 1. Factors deciding on taking of studies by the respondents (%)

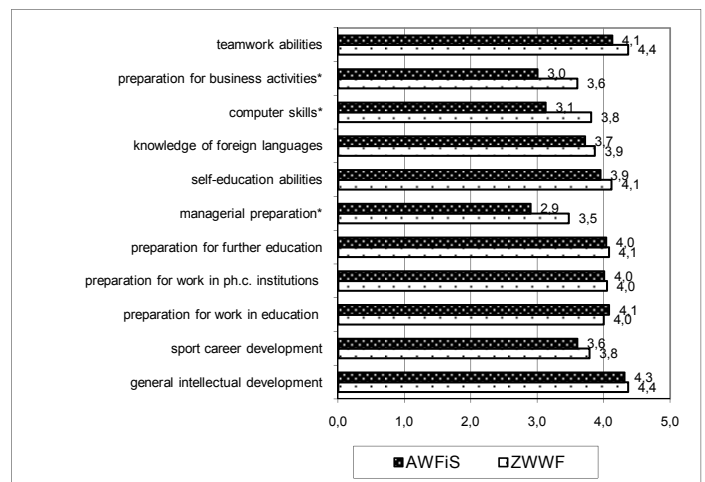
Expectations of the respondents related to the studies and degree of their implementation

Respondents were asked to indicate on a scale 1-5 (5 – the maximum number of points) the expectations, which they have associated with the completion of their studies. Of the eleven features (factors) that have been evaluated, the most important were: the general intellectual development, teamwork, preparation for further education. They also hoped for preparation for work in schools and other institutions of physical culture, therefore the knowledge and skills of a specific professional profile. Arithmetic averages of these expectations were at the level of 4.0 and above according to a five-point scale. Also a good preparation for the self-education was expected. It is characteristic that the statements of students of both universities maintained a similar hierarchy in this respect.

The least important in taking the major of study by the respondents proved to be the managerial preparation, and the students of Gdańsk Academy expected much lower level of such competence (2.9 points) than FPE&S students (3.5 points according to a five-point scale). In addition, students of APE&S at just a sufficient level expected preparation for self-employment in business and computer courses, while expectations of the students of Biała Podlaska were significantly higher and amounted to respectively 3.6 and 3.8 points (Fig. 2).

The study also sought to determine the degree of individual mastering of competence, included in the study. Comparing students’ opinions about the level of knowledge and skills acquired in the educational process with the expectations in this regard, it was found that the level of

any of the assessed items was significantly lower than expected. The largest discrepancies (relative to expectations) referred to mastery of foreign languages, which clearly appeared particularly acute among students of Gdańsk Academy (difference 1.6 points vs. 0.9 points of FPE&S youth). The relatively large differences (about 1 point) were noted in preparation to launch one’s own business, implementation plans related to sport career development by the respondents, as well as the overall intellectual development and managerial preparation. In turn, the level of directional competences allowing for work in education or in physical culture institutions was most in line with expectations. There was a close compliance in preparation for self-education and team skills (Fig. 3).

* - statistically relevant differences; $p < 0.05$

Figure 2. Expectations of the respondents toward the universities

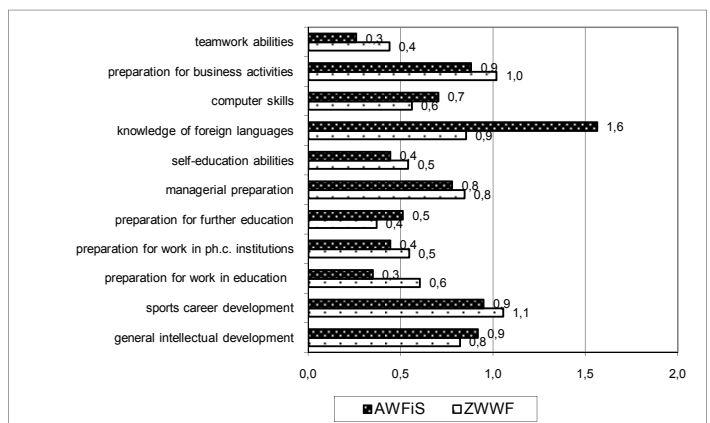
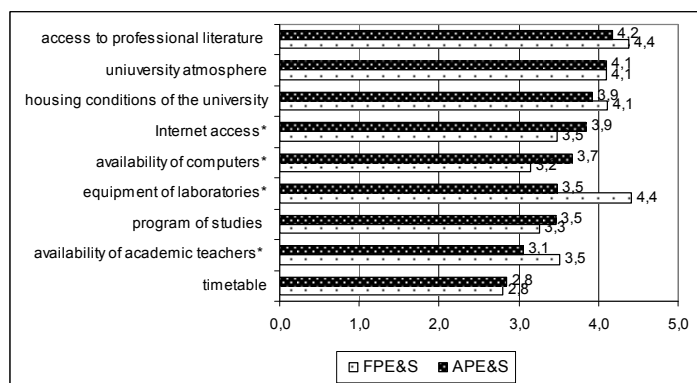

Figure 3. Discrepancies between the expectations toward the universities and their implementation (competence gap)

Students' opinions about the selected elements of University operations

The quality of education depends largely on the study conditions created by the university, hence the subject of analysis were also investigated about the opinions of students' of different backgrounds on some aspects of the university functioning (expressed in a five-point scale).

College reality as seen through the prism of the experience of both groups of respondents was best assessed on items such as the availability of literature, the atmosphere prevailing in university and institution housing conditions (at the level of good reviews.) In addition, students of Białą Podlaska significantly appreciated better the laboratory equipment and the availability of teachers than those of Gdańsk. Significant differences in the opinions of respondents also included the access to computers and the Internet in schools, but these items were better in the assessment of APE&S students. According to respondents, the real weaknesses of both universities involve the timetables – rated at less than satisfactory (Fig. 4).

* - statistically relevant differences; $p < 0.05$

Figure 4. Assessment of studying conditions by the respondents scale 1-5 (5 – max)

The presentation of respondents' opinions on the study conditions is supplemented by the information on satisfaction with the selection and course of study. Analysis of the distribution of statements by representatives of both universities showed great similarity here, and the structure was dominated by the percentage of "rather satisfied" indications (about 2/3 of respondents), while every fifth respondent described himself as definitely happy with the choice of educational direction and course of study. Confirmation of positive feedback in this regard included statements of nearly 90% of respondents who opted for possible re-selection of physical education studies.

Educational-professional plans of the respondents after completion of undergraduate studies

Analysis of the collected material showed that the majority of respondents plans to take the second stage studies, although more such declarations were made by the students of Białą Podlaska (71%) than Gdańsk facility (59%), and nearly one in three respondent planned to work after completion of undergraduate studies and take further education in the form of courses or training. In addition, every third respondent in APE&S declared to take up 2nd degree studies while working. Only 2% of the respondents from FPE&S students reported that eventuality, which seems to confirm the correctness of the thesis of the better opportunities for the development of young people and at the same time job opportunities in large urban areas as compared to smaller towns [9].

Discussion

The Act of September 12, 1990 on higher education, allows higher education institutions for substantial autonomy in the process of education in the same areas of study. Thus, both recruitment and selection procedures for students, as well as existing programs and plans of study and requirements for their implementation can be quite varied in corresponding universities. Consequently, the same diplomas do not have to be accompanied by the same competence of graduates.

Attempt to look at how in view of substantial autonomy to universities students of FPE&S of Warsaw UPE and Gdańsk APE&S evaluate progress and outcomes of undergraduate degree in physical education, showed significant similarity of opinions expressed in this regard.

A broad convergence of views has already been examined when trying to see the most important determinants of educational decisions, because according to the declaration of respondents, undergraduate studies were taken in both cases guided mainly by the interest in the chosen field of knowledge. The pro-professional motives, as well as the reputation and attractiveness of the university faculty took further positions in the ranking of the factors taken into consideration by the representatives of the communities surveyed. The results of this phase of the study showed, however, that the advantageous location of universities more often made an important argument when making the choice by youth of Białą Podlaska, which leads to the conclusion regarding the performance of additional functions relevant to the environmental (local) needs by educational establishments located in smaller towns [10].

For both groups of respondents there was also reported a similar pattern of expectations for the undergraduate level of studies in terms of selected competencies. In the hierarchy of the importance of characteristics undergoing assessment of students, the aims of acquiring knowledge and skills to further education proved to be the most important. Primarily the general intellectual development, as well as skills in teamwork and self-education were calculated. In the opinion of respondents, it was also important to gain further competence. The least important, especially for students of Gdańsk Academy, was to obtain some general competencies such as: managerial preparation and good preparation to undertake an independent economic activity. Surprisingly low proved to be the expectations of young people of this university for skills in computer operation.

Analogy between the opinions of students of both communities were also observed in the assessment of learning outcomes, as measured by the degree of satisfaction with the expectations of students. The results of the analysis showed that in both schools similar efficacy of education was achieved, with the highest rates related to selected organizational skills (teamwork), and the direction competency. Analyzing the competence gap in the span of each of the assessed elements was further found that the most consistent with the expectations turned out to be here the preparation for taking further training and preparation for professional work, which is consistent with the idea of undergraduate studies [7]. The greatest discrepancies were observed in knowledge of foreign languages. Meanwhile, if education is to create a multi-stage opportunities for greater mobility of students, allowing the free transfer of the existing attainments in the field of education from one country to another, such skills seem to be crucial.

In a relatively low degree both universities have responded to the expectations of the respondents in preparing to take their own business. It is a negative phenomenon, particularly in the context of an increasingly widespread taking up of work by the graduates of these institutions outside the education sector [11, 12, 13, 14] and the findings of Bologna on the need for universities to tailor their offerings to the needs of labour markets – national and European [6, 15, 16]. Self-employment may constitute an alternative to the declining demand for physical education teachers. In this context, and in the diagnosis of low managerial competence test, Jaworski's offer seems reasonable – combining physical education studies of teaching with, among others, the training of managers of physical culture [13]. Free market law more often place a physical education teacher in a situation requiring typically managerial activi-

ties, i.e.: motivating the players to a systematic effort, organizing their activities, securing funding for sports activities [17]. Similarly, work outside the education sector requires the graduate of physical education to have leader's skills, to present an attractive offer of sports and recreational activities, and its promotion [18]. Here it is necessary to know both the techniques of direct contact with customer services as well as knowledge necessary to the functioning in sports organizations and in local governments at various levels [19].

Implementing the idea of two-stage studies to ensure greater flexibility, high quality education, and better adaptation to the needs of the graduate competence to the job market is difficult in a situation of mass education [6, 16]. The studies showed that at the undergraduate degree studies the diploma is most important, essentially treated as a "pass" to the graduate studies, and less the acquired knowledge and skills. Moreover, the significant differentiation in the level of preparation of candidates, with both low expectations of some respondents to the general competencies such as: foreign languages, ICT, and the managerial preparation, and even lower levels of knowledge and skills acquired in this area may pose a threat to the quality of educational services measured by specific standards. This is particularly important precisely in the case of teacher education, where sound preparation for their profession seems necessary. In environmental debates, there are views that in the case of pedagogical studies with concern to the development of discipline and protection of the profession, teacher training should be conducted on a single master's degree, according to the model of education such as that of physicians [20].

The supporters of multi-stage education system emphasize that successful implementation of Bologna postulates, however, requires more effort and work put in by the student, as well as larger, individual commitment of academic staff. Furthermore, in accordance with the principles of the Bologna, the system of study needs to ensure adequate infrastructure of universities, mainly to improve the availability of better equipment and libraries and reading rooms (with computers, internet access). In case of failure to satisfy these basic requirements, the implementation of authors' expectations of the reform to improve the quality of education seems to be unrealistic.

Improving solutions for training of personnel for physical education requires further research and analysis e.g. in terms of public perception and evaluation of the two-stage model of study. The gathered information may in fact be the basis for the comparative analysis of the effects of undergraduate and second degree studies, and evaluation

of the results of one- and two-stage studies. In this context it seems relevant to have information about some other universities of the same educational profile.

Due to the sport "climate" of the academy of physical education and universally declared "input" interest of the subjects in the studied area, it seems relevant to undertake a broader study, explaining the reasons for the under-rated by students of both universities opportunities to develop their sporting careers. Significant would be finding an answer to the following question: does the implemented program of study and the related schedule occupy the students so much that they have not enough time and desire to implement an interest in sports, or they lack conditions for stimulating activities in this direction? The need for a closer look at existing programs of study also stems from the fact of their very critical assessment made by the representatives of both universities.

Conclusions

1. Taking undergraduate degree in physical education, subjects counted mainly on gaining knowledge and skills for further education, as well as professional competence.
2. The respondents most positively evaluated the process of education and the effects of physical education studies.
3. Most respondents considered undergraduate studies as a transitional stage for further education in the second degree studies.

Acknowledgements

The work has been prepared under the research project of the Faculty of Physical Education and Sport in Biała Podlaska, The Josef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw – BW.III/29 – financed by the Ministry of Science and Higher Education.

Literature

1. Kraśniewski, A. (2004). *The Bologna Process: where is the European Higher Education Heading?* Warszawa: MEN. [in Polish]
2. Kozioł, L. (2001). System quality assurance in personnel training in the field of tourism and recreation. *Zeszyty Naukowe AWF Kraków* 81, 29-40. [in Polish]
3. Charlier, J., Charlier E. & Croché S. (2007). The Bologna Process: The outcome of competition between Europe

- and the United States and a stimulus to this competition. *European Education* 39(4), 10-26.
4. Gvaramadze, I. (2008). From quality assurance to quality enhancement in the European Higher Education Area. *Eur. J. Educ.* 43(4), 443-455.
5. Kehm, B. (2010). Quality in European Higher Education: The influence of the Bologna Process. *Change* 42(3), 40-46.
6. Wójcicka, M. (2009). Changes in higher education with the Bologna process in the background. *Przegląd Socjologiczny* 3, 9-30. [in Polish]
7. Chelmecki, B. (2007). Training of personnel for the purpose of physical education from the perspective of the Bologna process. In J. Nowocień (Ed.), *Socio-Educational view of contemporary sport and olympism. Patriotic Education through sport* (pp. 180-185). Warszawa: PAOL, Fundacja Centrum Edukacji Olimpijskiej. [in Polish]
8. Oczachowska, A. (2006). Reasons for selection of the school of economics by the students. In G. Nowaczyk & P. Lisiecki (Eds.), *Marketing management of higher education institution* (pp. 165-173). Poznań: Wyd. Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu. [in Polish]
9. Kobylarek, A. (2003). University courses vs. labour market demands of the transformation of society. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe* 21(1), 40-62. [in Polish]
10. Maszczak, T. (2001). Training of physical education teachers in the context of educational change. In J. Ślężyński (Ed.), *Effects of training and education in physical culture* (pp. 9-14). Katowice: AWF Katowice. [in Polish]
11. Buchta, K. & Lisicki T. (2008). Employment status of students of physical education academy. In T. Lisicki & T. Frołowicz (Eds.), *Physical education teacher vs. the education challenges* (pp. 19-29). Gdańsk: AWFIS Gdańsk. [in Polish]
12. Buchta, K. (2010). Graduate of the university of physical education in the labor market – start to professional career. *Pol. J. Sport Tourism* 17(1), 46-51.
13. Jaworski, Z. (2002). The development of physical education and employment opportunities of graduates in education. *Physical and Health Education. Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne* 5, 20-23. [in Polish]
14. Lisicki, T. (2003). *Professional Fate of Graduates of the Academy of Physical Education and Sport in Gdansk*. Gdańsk: AWFIS Gdańsk. [in Polish]
15. Cieśliński, R. (2009). University education quality system - assumptions vs. practice in the context of the Bologna Process. *Pol. J. Sport Tourism* 16(3), 135-142.
16. Chmielecka, E. (2005). Two stages and directional structure of studies in Poland. How to loosen the corset? In J.

- 152 Pol. J. Sport Tourism 2011, 18, 146-159 Buchta and Lisicki: UNDERGRADUATE STUDIES IN PHYSICAL EDUCATION...
Dietl & Z. Sapijaszka (Eds.), *Dilemmas of two-stage studies* (pp. 57-74). Łódź: Fundacja Edukacyjna Przedsiębiorczości. [in Polish]
17. Umiastowska, D. (2009). Physical education teacher of the XXI century – the realities and expectations. *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu* 28, 228-232. [in Polish]
18. Osiński, W. (2001). Physical education teacher and his education vs. the challenges of the XXI century. *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne* 12, 19-23. [in Polish]
19. Ważny, Z. (2002). Personnel training and the requirements of modern sport. *Sport Wyczynowy* 11-12, 85-93. [in Polish]
20. Paśko, J. (2008). Training for fun or for needs. In B. Sitarzka, R. Droba & K. Jankowski (Eds.), *Educational dilemmas of modern man and the quality of teaching in higher education institution* (pp. 293-297). Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej. [in Polish]

Submitted: December 7, 2010

Accepted: February 1, 2011

STUDIA LICENCJACKIE NA KIERUNKU WYCHOWANIE FIZYCZNE W OPINII STUDENTÓW

Studia licencjackie wychowania fizycznego

KRYSTYNA BUCHTA¹, TOMASZ LISICKI²

¹ *Akademia Wychowania Fizycznego J. Piłsudskiego w Warszawie, Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu w Białej Podlaskiej, Zakład Marketingu i Statystyki*

² *Uniwersytet Zielonogórski, Katedra Wychowania Fizycznego*

Adres do korespondencji: Krystyna Buchta, Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu, ul. Akademicka 2, 21-500 Biała Podlaska, tel.: 83 3428784, fax: 83 3428800, e-mail: krystyna.buchta@awf-bp.edu.pl

Streszczenie

Wprowadzenie. Celem pracy było przeprowadzenie oceny efektów studiów licencjackich na kierunku wychowanie fizyczne w Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu (AWFiS) w Gdańsku i w Wydziale Wychowania Fizycznego i Sportu (WWFiS) warszawskiej Akademii Wychowania Fizycznego (AWF) w Białej Podlaskiej. **Materiał i metody.** Badaniami objęto łącznie 247 studentów ostatniego semestru studiów stacjonarnych I stopnia. W pracy wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego z techniką ankiety audytoryjnej. Odwołując się do ustaleń Deklaracji Bolońskiej dotyczących realizacji studiów dwustopniowych i bazując na opiniach studentów, przeprowadzono badania o charakterze porównawczym. Oceniano m.in. okoliczności wyboru studiów, warunki studiowania, oczekiwania badanych wobec kształcenia i stopień ich realizacji. **Wyniki.** Badani, podejmując studia wychowania fizycznego kierowali się głównie zainteresowaniami. Liczyli na zdobycie wiedzy i umiejętności umożliwiających dalsze kształcenie, a także kompetencji zawodowych. Wysoko ocenili stopień realizacji oczekiwań w tym zakresie. **Wnioski.** Stwierdzono dużą zbieżność opinii prezentowanych przez studentów obu uczelni dotyczących przebiegu procesu kształcenia i jego efektów.

Słowa kluczowe: proces boloński, wychowanie fizyczne, studia licencjackie, oczekiwania, efekty kształcenia

Wstęp

Wraz z podpisaniem przez Polskę Deklaracji Bolońskiej podjęto szereg działań związanych z tworzeniem Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Reforma bolońska zakładała m.in. wypracowanie wspólnej europejskiej strategii pozwalającej stworzyć warunki do większej mobilności obywateli, dostosować system kształcenia do potrzeb rynku pracy, poprawiając wskaźnik zatrudnienia absolwentów szkół wyższych, a tym samym podnieść atrakcyjność i poprawić konkurencyjność szkolnictwa wyższego w Europie [1]. Jednym z rozwiązań systemowych mających służyć realizacji założonych celów reformy bolońskiej było wprowadzenie dwustopniowego modelu kształcenia. Stopień pierwszy (undergraduate), zwany licencjackim, ma gwarantować zdobycie odpowiedniego poziomu wiedzy i umiejętności profesjonalnych, pozwalających na podjęcie pracy w dowolnej firmie europejskiej,

bądź kształcenia na etapie magisterskim. Z kolei drugi stopień kształcenia (graduate, magisterski) ma za zadanie rozwinąć i ugruntować kompetencje zawodowe, a także umożliwić zdobycie wiedzy do podjęcia m.in. studiów doktoranckich [2].

Przejście z jednolitego modelu studiów magisterskich na dwustopniowy system kształcenia wywołuje liczne dyskusje, przy czym do pozytywnych aspektów zalicza się m.in. większą elastyczność pozwalającą na zakończenie edukacji już po pierwszym stopniu i podjęcie pracy lub przerwanie kształcenia na jakiś czas, a następnie kontynuowanie nauki na drugim stopniu. Jednocześnie system taki ma sprzyjać mobilności studentów zarówno między uczelniami, jak też kierunkami studiów, dając możliwość przenoszenia dotychczasowego dorobku w dziedzinie kształcenia z jednego do innego kraju. Przyjęto przy tym, że wzmożona mobilność studentów wpłynie na konkurencyjność między uczelniami jakością kształcenia, co stanowi

niezbędny element podniesienia atrakcyjności i poprawy konkurencyjnej pozycji szkolnictwa wyższego w Europie [3, 4, 5, 6, 7].

Na tle ustaleń bolońskich związanych z wdrażaniem wielostopniowej struktury kształcenia, w prezentowanej pracy podjęto próbę oceny przebiegu i efektów studiów licencjackich na kierunku wychowanie fizyczne w gdańskiej AWF i na WWFiS warszawskiej AWF w Białej Podlaskiej.

Celem badań było m.in. poznanie okoliczności wyboru studiów, zdiagnozowanie oczekiwań badanych wobec kształcenia i określenie stopnia ich realizacji, a także ocena warunków studiowania w badanych uczelniach.

Materiał i metody

Badaniami objęto łącznie 247 studentów ostatniego semestru studiów stacjonarnych I stopnia, na kierunku wychowanie fizyczne, w tym 112 z WWFiS warszawskiej AWF w Białej Podlaskiej i 135 studentów z AWF iS w Gdańsku.

Badania przeprowadzono w roku akademickim 2008/2009. Materiał empiryczny zgromadzono za pomocą metody sondażu diagnostycznego z techniką ankiety audytoryjnej.

Ankieta skierowana do studentów kończących studia licencjackie zawierała blok zagadnień umożliwiających uzyskanie odpowiedzi m.in. na następujące pytania:

1. Z jakich źródeł korzystali badani poszukując informacji o studiach w AWF?
2. Jakie czynniki zadecydowały o podjęciu studiów wychowania fizycznego?
3. Jakie oczekiwania wobec uczelni i kierunku studiów towarzyszyły badanym i jak oceniają ich realizację?
4. Jak badani oceniają warunki studiowania?
5. Jakie dalsze plany edukacyjno-zawodowe mają badani kończący studia licencjackie?

Bazując na opiniach studentów obu uczelni przeprowadzono analizy porównawcze przy zastosowaniu testu t-Studenta i testu chi-kwadrat (różnice przy poziomie istotności $p < 0,05$ przyjęto jako znaczące statystycznie).

Wyniki

Charakterystyka badanych

Analiza zgromadzonego materiału pokazała występowanie znaczących różnic w strukturze społeczno-demograficznej studentów reprezentujących obie uczelnie. Wśród młodzieży gdańskiej AWF iS, częściej niż to odnotowano w przypadku badanych z WWFiS w Białej Podla-

skiej, wystąpiły kobiety (63% vs. 42%), mieszkańcy miast (87% vs. 63%), osoby deklarujące dobrą sytuację materialną (50% vs. 37%), a także pracujący zawodowo w czasie studiów (24% vs. 9%). Badanych różnicował ponadto poziom kompetencji formalnych mierzonych średnią ocen ze studiów, przy czym wśród studentów AWF iS odnotowano wyższy odsetek dobrych studentów, ze średnią z przedziału 4,1-4,5 (42% vs. 21%).

Okoliczności wyboru studiów wychowania fizycznego

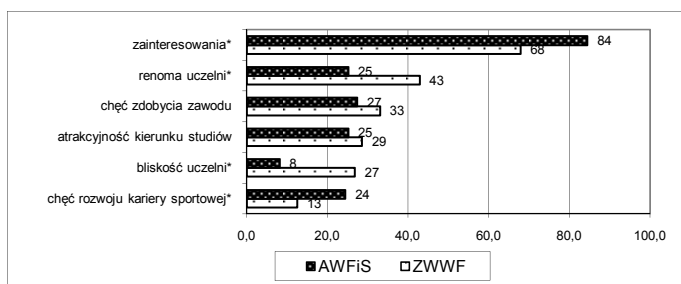
Wybór szkoły wyższej jest bardzo ważną decyzją dla młodego człowieka, rzutuje bowiem na jego dalsze losy zawodowe i życiowe. Znajomość okoliczności i czynników warunkujących wybór uczelni i kierunku kształcenia ma niebagatelne znaczenie również dla szkoły wyższej, pozwala bowiem efektywnie kierować działaniami promocyjnymi, oddziałując pośrednio na ten proces [8]. Z tej perspektywy istotne było poznanie m.in. źródeł informacji o uczelni, z jakich najczęściej korzystali badani.

Analizując wypowiedzi studentów należy stwierdzić, że dominującą rolę odegrały tu opinie przyjaciół, znajomych, przy czym częściej takimi sugestiami kierowali się studenci WWFiS (77% vs. 62%). Rzadziej wskazywano na Internet, jako podstawowe źródło danych o uczelni (30% studenci AWF iS i 40% WWFiS). W przypadku blisko co trzeciego studenta uczelni gdańskiej i zaledwie co dziesiątego z białskiego wydziału posłużono się Informatorem o studiach (różnice znaczące, $p < 0,05$). Podobny, niewielki odsetek badanych uczestniczył w organizowanych przez uczelnie Dniach otwartych.

Ze względu na fakt, że o przebiegu studiów, a w konsekwencji o „jakości absolwenta” w dużym stopniu decyduje właściwy i odpowiednio umotywowany ich wybór, podjęto m.in. próbę poznania czynników rzutujących na tego rodzaju decyzje przy wyborze studiów licencjackich na kierunku wychowanie fizyczne.

Wyniki przeprowadzonych badań pokazały, że o wyborze uczelni i kierunku kształcenia przez badanych decydował splot różnych czynników, wśród których dominowały zainteresowania przedmiotem studiów, częściej jednak deklarowane przez młodzież AWF iS (84% vs. 68%). Wśród wskazywanych przyczyn podejmowania studiów ważnym czynnikiem głównie dla studentów WWFiS okazała się również renoma uczelni (43% vs. 25%). Jedynie co trzeci badany studiujący w WWFiS i jeszcze nieco mniejszy odsetek badanych z gdańskiej uczelni, kierowali się przy wyborze studiów chęcią zdobycia zawodu zgodnego z kierunkiem kształcenia. Ponadto co czwarty badany z AWF iS i zaledwie co ósmy studiujący w WWFiS podejmu-

jąc studia liczyli na rozwój własnej kariery sportowej (różnica istotna statystycznie). Z kolei dogodna lokalizacja uczelni znacznie częściej decydowała o wyborze kształcenia w przypadku studentów z Białej Podlaskiej (27%) niż to odnotowano wśród studentów gdańskiej uczelni (8%) (Ryc. 1).

* - różnice istotne statystycznie; $p < 0,05$

Rycina 1. Czynniki decydujące o podjęciu studiów przez badanych (%)

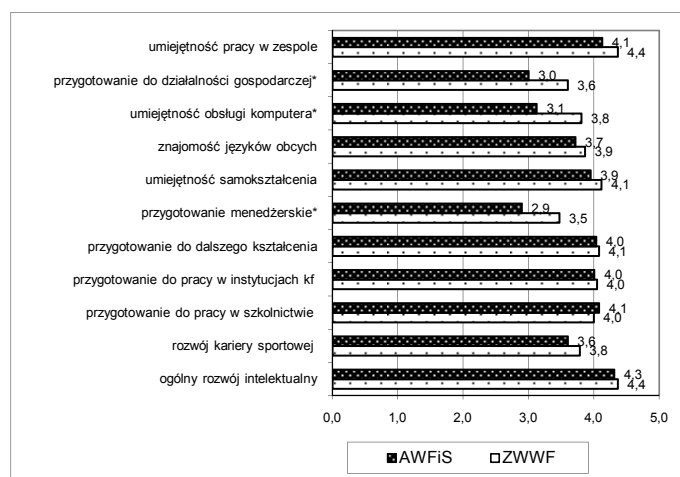
Oczekiwania badanych związane ze studiami i stopień ich realizacji

Badani zostali poproszeni o określenie w skali 1-5 (5 – maksymalna liczba punktów) oczekiwań, jakie wiązali z ukończeniem studiów. Spośród jedenastu cech (czynników), które poddano ocenie, najważniejsze okazały się: ogólny rozwój intelektualny, umiejętność pracy w zespole, przygotowanie do dalszego kształcenia. Liczono także na przygotowanie do pracy w szkolnictwie i w innych placówkach kultury fizycznej, a więc na wiedzę i umiejętności o ściśle określonym profilu zawodowym. Średnie arytmetyczne tych oczekiwań kształtowały się na poziomie oceny 4,0 i wyżej wg pięciopunktowej skali. Oczekiwano również dobrego przygotowania w zakresie samokształcenia. Charakterystyczne jest przy tym, że w deklaracjach studentów obu uczelni zachowano tu podobną hierarchię ważności.

Z kolei najmniej ważne przy podejmowaniu studiów przez badanych okazało się przygotowanie menedżerskie, przy czym na znacznie niższy poziom takich kompetencji liczyli studenci gdańskiej Akademii (2,9 pkt.) niż studenci WFiS (3,5 pkt. wg pięciopunktowej skali). Ponadto studenci AWFIS zaledwie na poziomie dostatecznym oczekiwali przygotowania w zakresie samodzielnej działalności gospodarczej i obsługi komputera, natomiast oczekiwania białskich studentów były tu znacząco wyższe i wynosiły odpowiednio: 3,6 i 3,8 pkt. (Ryc. 2).

W przeprowadzonym badaniu starano się także określić stopień opanowania poszczególnych, uwzględnionych w badaniu kompetencji. Porównując opinie studentów

dotyczące poziomu wiedzy i umiejętności nabytych w procesie kształcenia z oczekiwaniami w tym zakresie, ustalono, że poziom realizacji każdego z ocenianych elementów był znacznie niższy niż oczekiwano. Największe rozbieżności (w stosunku do oczekiwań) dotyczyły opanowania języków obcych, co szczególnie ostro zarysowało się wśród studentów gdańskiej uczelni (różnica 1,6 pkt. vs. 0,9 pkt. młodzież WFiS). Stosunkowo duże różnice (ok. 1 pkt.) odnotowano także wobec przygotowania do podjęcia własnej działalności gospodarczej, realizacji planów związanych z rozwojem kariery sportowej przez badanych, a także ogólnego rozwoju intelektualnego i przygotowania menedżerskiego. Z kolei najbardziej zbliżony z oczekiwaniami był poziom zdobytych kompetencji kierunkowych umożliwiających podjęcie pracy w szkolnictwie bądź w instytucjach kultury fizycznej. Dużą zgodność odnotowano także w zakresie przygotowania do samokształcenia i umiejętności pracy w zespole (Ryc. 3).

* - różnice istotne statystycznie; $p < 0,05$

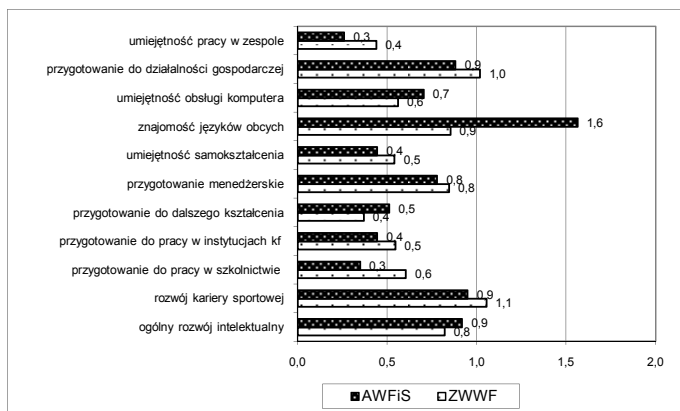
Rycina 2. Oczekiwania badanych wobec uczelni

Opinie studentów na temat wybranych elementów działalności uczelni

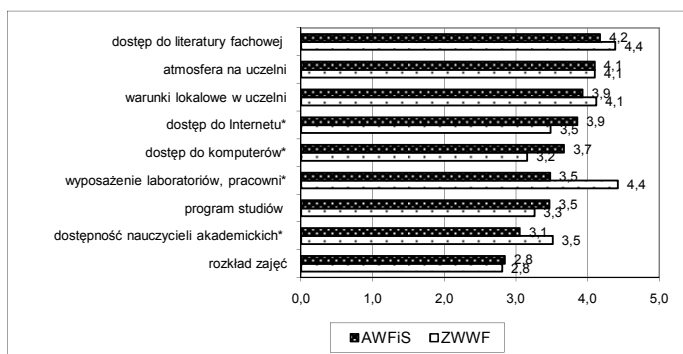
Jakość procesu kształcenia zależy w dużej mierze od warunków studiowania stworzonych przez uczelnię, stąd przedmiotem analiz były także opinie studentów badanych środowisk na temat niektórych aspektów funkcjonowania uczelni (wyrażane w pięciopunktowej skali).

Uczelniana rzeczywistość widziana przez pryzmat doświadczeń obu grup respondentów została najlepiej oceniona w zakresie takich elementów, jak dostępność literatury fachowej, atmosfera panująca na uczelniach i warunki lokalowe placówek (na poziomie oceny dobrej). Ponadto

bialscy studenci znacząco lepiej niż gdańscy ocenili wyposażenie laboratoriów (pracowni) i dostępność nauczycieli akademickich. Znaczące różnice w opiniach badanych dotyczyły także możliwości dostępu do komputerów i Internetu w uczelniach, przy czym te elementy lepiej wypadły w ocenie studentów AWFis. Według respondentów, słabą stroną rzeczywistości obu uczelni, okazały się rozkłady zajęć – ocenione na poziomie niższym niż dostateczny (Ryc. 4).

Rycina 3. Różnice między oczekiwaniami wobec uczelni a ich realizacją (luka kompetencyjna)

* - różnice istotne statystycznie; $p < 0,05$

Rycina 4. Ocena warunków studiowania przez badanych (skala 1-5; 5 – max)

Prezentację opinii badanych na temat warunków studiowania uzupełniają informacje dotyczące zadowolenia z wyboru i przebiegu studiów. Analiza rozkładów wypowiedzi przedstawicieli obu uczelni pokazała tu duże podobieństwo, przy czym w strukturze wskazań dominowały odsetki osób raczej zadowolonych (ok. 2/3 badanych), zaś co piąty ankietowany określił się jako zdecydowanie zado-

wolony z wyboru kierunku kształcenia i przebiegu studiów. Potwierdzeniem pozytywnych opinii w tym względzie były również deklaracje blisko 90% respondentów, którzy opowiedzieli się za ewentualnym, ponownym wyborem studiów wychowania fizycznego.

Plany edukacyjno-zawodowe badanych po ukończeniu studiów licencjackich

Analiza zgromadzonego materiału pokazała, że większość respondentów planuje podjęcie studiów II stopnia, chociaż częściej deklaracje takie złożyli studenci bialskiej (71%) niż gdańskiej placówki (59%), zaś blisko co trzeci badany zamierzał po ukończeniu studiów licencjackich podjąć pracę zawodową i jednocześnie dokończyć w postaci kursów, czy szkoleń. Ponadto co trzeci badany w AWFis zadeklarował podjęcie studiów II stopnia i jednocześnie pracy. Z kolei wśród studentów WWFis taką ewentualność zgłosiło zaledwie 2% badanych, co jak się wydaje potwierdza zasadność tezy o lepszych szansach na rozwój młodzieży i jednocześnie możliwościach podjęcia pracy w dużych aglomeracjach miejskich w porównaniu z mniejszymi miejscowościami [9].

Dyskusja

Ustawa z dnia 12 września 1990 roku o szkolnictwie wyższym, pozwala szkołom wyższym na znaczną autonomię w realizacji procesu kształcenia na tych samych kierunkach studiów. Tak więc zarówno procedury rekrutacji i doboru studentów, jak również obowiązujące programy i plany studiów, a także wymagania dotyczące ich realizacji mogą być w jednoimiennych uczelniach dość zróżnicowane. W konsekwencji takim samym dyplomom nie muszą towarzyszyć jednakowe kompetencje absolwentów.

Podjęta próba przyjrzenia się, jak wobec znacznej autonomii uczelni, studenci WWFis warszawskiej AWF i gdańskiej AWFis oceniają przebieg i efekty studiów licencjackich na kierunku wychowanie fizyczne, pokazała znaczne podobieństwo wyrażanych w tym względzie opinii.

Dużą zbieżność poglądów badanych odnotowano już przy próbie odtworzenia najważniejszych determinant decyzji edukacyjnych, bowiem według deklaracji badanych, studia licencjackie podejmowano w obu przypadkach kierując się głównie zainteresowaniami wybraną dziedziną wiedzy. Z kolei motywami prozawodowe, a także renomą uczelni i atrakcyjność kierunku studiów zajęły dalsze pozycje w rankingu czynników branych pod uwagę przez przedstawicieli badanych środowisk. Wyniki tego etapu badań pokazały jednocześnie, że dogodne usytuowanie

uczelnii częściej stanowiło istotny argument przy podejmowaniu studiów w przypadku białskiej młodzieży, co pozwala wnioskować o pełnieniu dodatkowych funkcji związanych z realizacją potrzeb środowiskowych (lokalnych) przez placówki edukacyjne położone w mniejszych miejscowościach [10].

W odniesieniu do obu grup badanych odnotowano także podobny wzór oczekiwań wobec studiów licencjackich pod względem wybranych kompetencji. W hierarchii ważności cech poddanych studenckiej ocenie, najważniejsze okazały się cele związane z uzyskaniem wiedzy i umiejętności pozwalających na dalsze kształcenie. Liczono przede wszystkim na ogólny rozwój intelektualny, a także umiejętności w zakresie pracy zespołowej oraz samokształcenia. W ocenie badanych ważne było ponadto zdobycie kompetencji kierunkowych. Z kolei najmniej ważne, głównie dla studentów gdańskiej Akademii, było uzyskanie niektórych kompetencji ogólnych tj.: przygotowanie menedżerskie oraz przygotowanie umożliwiające podjęcie samodzielnej działalności gospodarczej. Zaskakująco niskie okazały się także oczekiwania młodzieży tej uczelni dotyczące umiejętności w zakresie obsługi komputera.

Analogię między opiniami studentów obu środowisk zaobserwowano również przy ocenie efektów kształcenia, mierzonych stopniem zaspokojenia oczekiwań studentów. Wyniki przeprowadzonych analiz pokazały, że w obu uczelniach osiągnięto podobną skuteczność kształcenia, przy czym najwyższe wskaźniki dotyczyły wybranych umiejętności organizacyjnych (umiejętność pracy w zespole) oraz kompetencji kierunkowych. Analizując rozpiętość luki kompetencyjnej w zakresie każdego z ocenianych elementów ustalono ponadto, że najbardziej zbieżne z oczekiwaniami okazało się tu przygotowanie umożliwiające podjęcie dalszego kształcenia oraz przygotowanie do pracy zawodowej, co jest zgodne z ideą studiów licencjackich [7]. Z kolei największe rozbieżności odnotowano w przypadku znajomości języków obcych. Tymczasem, jeśli kształcenie wielostopniowe ma stwarzać szanse na większą mobilność studentów, pozwalając na swobodne przenoszenie dotychczasowego dorobku w danej dziedzinie kształcenia z jednego do innego kraju, tego rodzaju umiejętności wydają się kluczowe.

W relatywnie małym stopniu obie uczelnie odpowiedziały na oczekiwania respondentów w zakresie przygotowania do podjęcia własnej działalności gospodarczej. Jest to niekorzystne zjawisko, szczególnie w kontekście coraz powszechniejszego podejmowania pracy przez absolwentów tych uczelni poza szkolnictwem [11, 12, 13, 14] i ustaleń bolońskich dotyczących konieczności dostosowania oferty szkół wyższych do potrzeb rynków pracy – krajowe-

go i europejskiego [6, 15, 16]. Samozatrudnienie może bowiem stanowić alternatywę dla zmniejszającego się zapotrzebowania na nauczycieli wychowania fizycznego. W tym kontekście i wobec zdiagnozowanych niskich kompetencji menedżerskich badanych, zasadna wydaje się propozycja Jaworskiego – łączenia studiów wychowania fizycznego o profilu nauczycielskim m.in. z kształceniem menedżerów kultury fizycznej [13]. Prawa wolnorynkowe stawiają bowiem coraz częściej nauczyciela wychowania fizycznego w sytuacji konieczności podejmowania aktywności typowo menedżerskich tj.: motywowanie podopiecznych do systematycznego wysiłku, organizowanie im zajęć, zabezpieczenie środków finansowych na działalność sportową [17]. Podobnie podjęcie pracy poza szkolnictwem wymaga od absolwenta uczelni wychowania fizycznego umiejętności bycia liderem, przedstawienia atrakcyjnej oferty zajęć sportowo-rekreacyjnych, czy jej promocji [18]. Niezbędna jest tu znajomość zarówno technik działania w zakresie bezpośredniego kontaktu z odbiorcą usług, jak również wiedzy pozwalającej na funkcjonowanie w organizacjach sportowych i w administracji samorządowej różnych szczebli [19].

Realizacja idei studiów dwustopniowych, mająca zapewnić większą elastyczność, wysoką jakość kształcenia, a także lepsze dostosowanie kompetencji absolwenta do potrzeb rynku pracy jest utrudniona w sytuacji masowego kształcenia [6, 16]. Przeprowadzone badania pokazały bowiem, że na studiach licencjackich liczy się głównie dyplom, traktowany jako „przepustka” do studiów magisterskich, mniej zaś nabyta wiedza i umiejętności. Ponadto znaczne zróżnicowanie poziomu przygotowania kandydatów, przy jednocześnie niskich oczekiwaniach badanych wobec niektórych kompetencji ogólnych tj.: języki obce, technologie informacyjno-komunikacyjne, czy przygotowanie menedżerskie, i jeszcze niższy poziom przyswojonej w tym zakresie wiedzy i umiejętności, mogą stanowić zagrożenie dla jakości usługi edukacyjnej mierzonej określonymi standardami. Jest to szczególnie ważne właśnie w przypadku kształcenia nauczycieli, gdzie niezbędne wydaje się rzetelne przygotowanie do zawodu. W debatach środowiskowych pojawiają się poglądy, by w przypadku studiów o charakterze pedagogicznym, w trosce o rozwój dyscypliny i ochronę zawodu, kształcenie nauczycieli prowadzić na jednolitych studiach magisterskich, wzorem kształcenia np. lekarzy [20].

Z kolei zwolennicy wielostopniowego systemu kształcenia podkreślają, że skuteczna realizacja postulatów bolońskich wymaga jednak większego wysiłku i wkładu pracy ze strony studenta, jak również większego, indywidualnego zaangażowania kadry akademickiej. Ponadto zgodny

z zasadami procesu bolońskiego system studiowania, potrzebuje zagwarantowania odpowiedniej infrastruktury uczelni, w tym głównie poprawy dostępności i lepszego wyposażenia bibliotek i czytelni (ze stanowiskami komputerowymi, z dostępem do Internetu). W sytuacji niespełnienia tych podstawowych wymogów, realizacja oczekiwań autorów reformy dotyczących poprawy jakości kształcenia wydaje się mało realna.

Doskonalenie rozwiązań w zakresie kształcenia kadr dla kultury fizycznej wymaga prowadzenia dalszych badań i analiz m.in. pod kątem społecznego odbioru i oceny dwustopniowego modelu studiów. Uzyskane tą drogą informacje mogą bowiem stanowić podstawę do przeprowadzenia analiz porównawczych efektów studiów licencjackich i II stopnia oraz oceny rezultatów studiów jednolitych i wielostopniowych. W tym kontekście istotne wydaje się posiadanie informacji także o innych uczelniach tego samego profilu kształcenia.

Ze względu na sportowy „klimat” akademii wychowania fizycznego oraz powszechnie deklarowane „na wejściu” zainteresowania badanych studiowaną dziedziną, istotne wydaje się podjęcie szerszych badań, wyjaśniających przyczyny niedostatecznie ocenianych przez studentów obu uczelni, możliwości rozwoju kariery sportowej. Znaczące byłoby znalezienie odpowiedzi na pytanie: Czy realizowany program studiów i związany z nim rozkład zajęć na tyle absorbuje studentów, że nie wystarcza im już czasu i chęci na realizację zainteresowań sportowych, czy też brakuje warunków stymulujących aktywność w tym kierunku? Konieczność bliższego przyjrzenia się obowiązującym programom studiów wynika również z faktu ich bardzo krytycznej oceny dokonanej przez przedstawicieli obu uczelni.

Wnioski

1. Podejmując studia licencjackie na kierunku wychowanie fizyczne, badani liczyli głównie na zdobycie wiedzy i umiejętności umożliwiających dalsze kształcenie, a także kompetencji zawodowych.
2. Badani studenci w zdecydowanej większości pozytywnie ocenili przebieg procesu kształcenia i efekty studiów wychowania fizycznego.
3. Większość badanych traktuje studia licencjackie jako etap przejściowy do dalszego kształcenia na II stopniu.

Podziękowania

Pracę wykonano w ramach projektu badawczego Wydziału Wychowania Fizycznego i Sportu w Białej Podlaskiej

Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie – BW.III/29 – finansowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Piśmiennictwo

1. Kraśniewski, A. (2004). *Proces Boloński: dokąd zmierza europejskie szkolnictwo wyższe?* Warszawa: MEN.
2. Kozioł, L. (2001). System zapewniania jakości kształcenia kadr w zakresie turystyki i rekreacji. *Zeszyty Naukowe AWF Kraków* 81, 29-40.
3. Charlier, J., Charlier E. & Croché S. (2007). The Bologna Process: the outcome of competition between Europe and the United States and a stimulus to this competition. *European Education* 39(4), 10-26.
4. Gvaramadze, I. (2008). From quality assurance to quality enhancement in the European Higher Education Area. *Eur. J. Educ.* 43(4), 443-455.
5. Kehm, B. (2010). Quality in European Higher Education: the influence of the Bologna Process. *Change* 42(3), 40-46.
6. Wójcicka, M. (2009). Zmiany w szkolnictwie wyższym z procesem bolońskim w tle. *Przegląd Socjologiczny* 3, 9-30.
7. Chełmecki, B. (2007). Kształcenie kadr na potrzeby kultury fizycznej z perspektywy procesu bolońskiego. W J. Nowocien (Red.), *Społeczno-edukacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu. Wychowanie patriotyczne przez sport* (str. 180-185). Warszawa: PAOL, Fundacja Centrum Edukacji Olimpijskiej.
8. Oczachowska, A. (2006). Przyczyny wyboru uczelni ekonomicznej przez kandydatów na studia. W G. Nowaczyk & P. Lisiecki (Red.), *Marketingowe zarządzanie szkołą wyższą* (str. 165-173). Poznań: Wyd. Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu.
9. Kobylarek, A. (2003). Studia uniwersyteckie wobec wymagań rynku pracy transformującego się społeczeństwa. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe* 21(1), 40-62.
10. Maszczak, T. (2001). Kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego w kontekście przemian edukacyjnych. W J. Ślężyński (Red.), *Efekty kształcenia i wychowania w kulturze fizycznej* (str. 9-14). Katowice: AWF Katowice.
11. Buchta, K. & Lisicki T. (2008). Sytuacja zawodowa studentów akademii wychowania fizycznego. W T. Lisicki & T. Frołowicz (Red.), *Nauczyciel wychowania fizycznego wobec wyzwań edukacji* (str. 19-29). Gdańsk: AWFIS Gdańsk.
12. Buchta, K. (2010). Graduate of the university of physical education in the labor market – start to professional career. *Pol. J. Sport Tourism* 17(1), 46-51.

13. Jaworski, Z. (2002). Rozwój studiów wychowania fizycznego a możliwości zatrudnienia ich absolwentów w szkolnictwie. *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne* 5, 20-23.
14. Lisicki, T. (2003). *Zawodowe losy absolwentów Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku*. Gdańsk: AWF i S Gdańsk.
15. Cieśliński, R. (2009). University education quality system - assumptions vs. practice in the context of the Bologna Process. *Pol. J. Sport Tourism* 16(3), 135-142.
16. Chmielecka, E. (2005). Dwustopniowość i struktura kierunku studiów w Polsce. Jak połuźnić ten gorset? W J. Dietl & Z. Sapijaszka (Red.), *Dylematy studiów dwustopniowych* (str. 57-74). Łódź: Fundacja Edukacyjna Przedsiębiorczości.
17. Umiastowska, D. (2009). Nauczyciel wychowania fizycznego na miarę XXI wieku – realia a oczekiwania. *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu* 28, 228-232.
18. Osiński, W. (2001). Nauczyciel wychowania fizycznego i jego kształcenie wobec wyzwań XXI wieku. *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne* 12, 19-23.
19. Ważny, Z. (2002). Kształcenie kadr a wymagania współczesnego sportu. *Sport Wyczynowy* 11-12, 85-93.
20. Paśko, J. (2008). Kształcenia dla przyjemności czy dla potrzeb. W B. Sitarska, R. Droba & K. Jankowski (Red.), *Dylematy edukacyjne współczesnego człowieka a jakość kształcenia w szkole wyższej* (str. 293-297). Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.

Otrzymano: 07.12.2010

Przyjęto: 01.02.2011